

Ett förbud mot spridning av bilder från rättegångar

Ds 2019:10

Ett förbud mot spridning av bilder från rättegångar

Ds 2019:10

Regeringskansliet
Justitiedepartementet

SOU och Ds kan köpas från Norstedts Juridiks kundservice.
Beställningsadress: Norstedts Juridik, Kundservice, 106 47 Stockholm
Ordertelefon: 08-598 191 90
E-post: kundservice@nj.se
Webbadress: www.nj.se/offentligapublikationer

För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Norstedts Juridik AB
på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Svara på remiss – hur och varför

Statsrådsberedningen, SB PM 2003:2 (reviderad 2009-05-02).

En kort handledning för dem som ska svara på remiss.

Häftet är gratis och kan laddas ner som pdf från eller beställas på regeringen.se/remisser

Omslag: Regeringskansliets standard

Tryck: Elanders Sverige AB, Stockholm 2019

ISBN 978-91-38-24941-3

ISSN 0284-6012

Innehåll

Sammanfattning	3
1 Författningsförslag	5
1.1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken	5
1.2 Förslag till lag om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291).....	6
1.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1996:242) om domstolsärenden	7
2 Frågans uppkomst	9
3 Gällande rätt	11
4 Spridning av bilder från rättegångar är ett problem	15
5 Spridning av bilder från rättegångar bör kriminaliseras	19
6 Frågor om förverkande och beslag	37
7 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	41
8 Konsekvenser	43
9 Författningskommentar	45
9.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken	45

9.2	Förslaget till lag om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291)	48
9.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1996:242) om domstolsärenden.....	48

Sammanfattning

Fotografering under rättegångar har varit förbjudet sedan rättegångsbalken infördes på 1940-talet. Om någon bryter mot fotograferingsförbudet finns det däremot inte något förbud mot att sprida bilden, trots att fotograferingen var otillåten och bilden alltså tillkommit genom brott.

Jämfört med vid fotograferingsförbudets tillkomst på 1940-talet är det i dag möjligt för i stort sett vem som helst att fotografera i rättssalen och sprida bilder, exempelvis med hjälp av mobiltelefoner och annan digital utrustning. Generellt sett blir det också allt vanligare att fotografera och dela bilder i sociala medier.

Spridning av bilder från rättegångar kan få negativa konsekvenser både för enskilda och det allmänna. Enskilda har ett berättigat intresse av att kunna medverka i rättegångar utan att bilder på dem sprids bland allmänheten. Det kan utgöra ett intrång i enskildas personliga integritet om bilder från rättegångar sprids. Möjligheten att lägga ut bilder på internet och i sociala medier gör att bilder kan spridas snabbt och till en stor krets. Om det finns en risk för att bilder sprids kan benägenheten att vittna och medverka i rättsprocesser påverkas. Detta riskerar att ha negativ inverkan på det grundläggande samhällsintresset av att kunna genomföra rättegångar. I förlängningen kan det försämra förutsättningarna för att klara upp brott.

I promemorian behandlas frågan om hur spridning av bilder från rättegångar kan förhindras. Det föreslås att spridning av sådana bilder kriminaliseras. Ett förbud mot spridning införs i anslutning till det befintliga fotograferingsförbudet i rättegångsbalken. Förbudet avgränsas till att avse bilder på enskilda personer. Spridning genom publicering av bilder i grundlagsskyddade medier kommer inte att omfattas av förbudet.

Författningsändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2020.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 9 b § och 9 kap. 5 a § rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt prop. 2018/19:81 Föreslagen lydelse

5 kap.

9 b §

Vid rättens sammanträden är det förbjudet att med tekniskt hjälpmedel ta upp bild i eller in i rättssalen, om inte något annat följer av lag.

Förbudet hindrar inte att domstolen tar upp bild i rättssalen när domstolens överfallslarm har utlöst.

Det är förbjudet att sprida bild som har tagits upp i strid med första stycket, om någon enskild syns på bilden.

9 kap.

5 a §

Den som tar upp bild i strid med 5 kap. 9 b § döms till böter eller fängelse i högst sex månader. Den som tar upp eller sprider bild i strid med 5 kap. 9 b § döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Första stycket ska tillämpas också i fråga om en sådan sidosal som avses i 5 kap. 12 eller 13 §.

I ringa fall ska det inte dömas till ansvar.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2020.

1.2 Förslag till lag om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291)

Härigenom föreskrivs att 38 a § förvaltningsprocesslagen (1971:291) ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt prop. 2018/19:81 Föreslagen lydelse

38 a §

Den som tar upp bild i strid med 16 § jämfört med 5 kap. 9 b § rättegångsbalken döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Den som tar upp *eller sprider* bild i strid med 16 § jämfört med 5 kap. 9 b § rättegångsbalken döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Första stycket ska tillämpas också i fråga om en sidosal som används i enlighet med vad som föreskrivs i 16 § och 5 kap. 12 eller 13 § rättegångsbalken.

I ringa fall ska det inte dömas till ansvar.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2020.

1.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1996:242) om domstolsärenden

Härigenom föreskrivs att 43 § lagen (1996:242) om domstolsärenden ska ha följande lydelse

Lydelse enligt prop. 2018/19:81 *Föreslagen lydelse*

43 §

I fråga om straff för en förseelse under förfarandet, för brott mot *förbudet* att ta upp bild och för brott mot tystnadsplikt som ålagts av domstolen tillämpas 9 kap. 5–6 §§ rättegångsbalken.

I fråga om vite och hämtning tillämpas 9 kap. 7–10 §§ rättegångsbalken.

Domstolen ska självmant ta upp frågor om ansvar för rättegångsförseelse och om utdömande av vite som förelagts med stöd av denna lag.

I fråga om straff för en förseelse under förfarandet, för brott mot *förbuden* att ta upp *och sprida* bild och för brott mot tystnadsplikt som ålagts av domstolen tillämpas 9 kap. 5–6 §§ rättegångsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2020.

2 Frågans uppkomst

Regeringen gav i december 2015 en särskild utredare i uppdrag att se över bestämmelserna om ordning och säkerhet i domstol (dir. 2015:126). I uppdraget ingick att analysera behovet av att förhindra spridning av bilder som har tagits upp i strid med förbudet att fotografera under rättegångar.

Utredningen föreslog att det ska vara straffbart att göra intrång i någon annans privatliv genom att sprida bilder från rättegångar, och att frågan skulle samordnas med förslag i en annan utredning om ett straffrättsligt skydd för den personliga integriteten (se betänkandet Stärkt ordning och säkerhet i domstol [SOU 2017:46 s. 175]). Regeringen har inte gått vidare med förslaget att samordna frågorna.

I det fortsatta lagstiftningsarbetet om ordning och säkerhet i domstol gjordes bedömningen att frågan om spridning inte skulle behandlas närmare inom ramen för det arbetet, se propositionen Stärkt ordning och säkerhet i domstol (prop. 2018/19:81 s. 45 f.). Frågan om spridning av bilder från rättegångar som har tagits i strid med fotograferingsförbudet behandlas i stället i den här promemorian.

3 Gällande rätt

Fotografering under rättegångar och spridning av bilder

Bildupptagningar och bildöverföringar från rättssalen är tillåtna endast om det följer av lag (5 kap. 9 § rättegångsbalken). Exempel på tillåtna upptagningar och överföringar är rättens inspelning av förhör, användande av videokonferens och överföring av ljud- och bild till en sidosal. Förbudet mot att fotografera i rättssalen omfattar såväl fotografering som videoinspelning och alla former av direktsändning, t.ex. tv-sändningar och live-streaming via internet. Den som bryter mot förbudet döms till penningböter (9 kap. 5 § rättegångsbalken).

I propositionen Stärkt ordning och säkerhet i domstol (prop. 2018/19:81) föreslås att fotograferingsförbudet utvidgas till att även omfatta fotografering som görs in i rättssalen, t.ex. genom en öppen dörr eller en fönsterruta. Det föreslås att straffskalan för brott mot fotograferingsförbudet skärps, till böter eller fängelse i högst sex månader. Vidare föreslås att förbuds- respektive straffbestämmelserna flyttas till två nya paragrafer, 5 kap. 9 b och 9 kap. 5 a §§ rättegångsbalken.

I det nuvarande regelverket finns inget generellt förbud mot att sprida bilder som har tagits i strid med fotograferingsförbudet.

Spridning av bilder kan vara förbjudet i vissa fall

Spridning av bilder från rättegångar skulle i vissa fall kunna utgöra en sådan allvarlig kränkning av den personliga integriteten att det kan vara ett olaga integritetsintrång enligt 4 kap. 6 c § brottsbalken (prop. 2018/19:81 s. 45). Det finns inte någon refererad praxis i frågan och såvitt känt har den inte varit föremål för prövning.

Spridning av bilder från rättegångar kan vara föremål för förbud beroende på vad bilden innehåller. Det är exempelvis förbjudet att sprida barnpornografiska bilder (16 kap. 10 a § brottsbalken). I andra fall där uppgifter i bilder omfattas av sekretess och läggs fram under en förhandling med stängda dörrar kan ett röjande av uppgiften, t.ex. i samband med en spridning av bilden, också omfattas av straffansvar (5 kap. 4 § och 9 kap. 6 § rättegångsbalken). Spridning av bilder från rättegångar kan också utgöra ett led i annan brottslighet, t.ex. övergrepp i rättsak (17 kap. 10 § brottsbalken).

Spridning av bilder på enskilda kan vidare vara en sådan behandling av personuppgifter som omfattas av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning). Överträdelser av dataskyddsförordningen kan bl.a. leda till att en sanktionsavgift tas ut. Dataskyddsförordningen omfattar inte fysiska personers behandling av personuppgifter som är ett led i verksamhet av privat natur (artikel 2).

I övrigt finns förbud mot spridning av bilder i andra sammanhang än från rättegångar. Exempelvis finns förbud mot att sprida sammanställningar av geografisk information som har betydelse för totalförsvaret, se 9 § lagen (2016:319) om skydd för geografisk information). Det finns också förbud mot att sprida bildmaterial som har inhämtats genom kamerabevakning, se 22 § kamerabevakningslagen (2018:1200) och propositionen Ny kamerabevakningslag (prop. 2017/18:231 s. 156 f.). Vidare finns förbud mot att sprida bilder med visst innehåll, exempelvis vad gäller olaga våldsskildring eller bilder som kan verka förråande och innebära förledande av ungdom i 16 kap. 10 c och 12 §§ brottsbalken.

Lagstiftningen i de nordiska länderna

Danmark och Norge har ett mer långtgående förbud mot fotografering under rättegångar än vad Sverige har. Det är exempelvis förbjudet att fotografera misstänkta, tilltalade och vittnen inte bara i en rättsal utan också i och utanför en domstolsbyggnad. I båda länderna är det även förbjudet att offentliggöra, dvs. sprida, bilder som

har tagits upp i strid med förbuden (32 § retsplejeloven samt 131 a och 198 §§ domstoloven). I Finland är fotografering under en offentlig förhandling tillåten för andra än domstolen endast om rättens ordförande ger tillstånd till det, se 21 § lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar (370/2007). Enligt praxis ges vanligtvis tillstånd till att fotografera i början av förhandlingen (se propositionen RP 13/2006 rd s. 64). Såvitt känt saknas i Finland förbud mot att sprida bilder som har tagits i strid med förbudet.

4 Spridning av bilder från rättegångar är ett problem

Bedömning: Det finns behov av att förhindra spridning av bilder från rättegångar.

Skälen för bedömningen

Sambällsutvecklingen och ny teknik ställer nya krav

Sedan rättegångsbalken trädde i kraft 1948 har det varit förbjudet att fotografera i rättssalen. Införandet av fotograferingsförbudet föregicks av omfattande diskussioner i riksdagen med olika uppfattningar om ett förbud skulle införas eller inte (Riksdagens protokoll 1942, första kammaren nr 22, s. 51–59). Till grund för fotograferingsförbudet låg uppfattningen att fotografering i rättssalen kan verka störande på förhandlingen och utsätta den tilltalade i brottmål för onödigt lidande (NJA II 1943 s. 63). Bestämmelsens språkliga utformning har därefter ändrats vid ett antal tillfällen och det har bl.a. uttalats att fotograferingsförbudet får anses ha lika stor betydelse för målsägandens och vittnens personliga integritet som för den tilltalades, se propositionen En modernare rättegång – reformering av processen i allmän domstol (prop. 2004/05:131 s. 114). Fotograferingsförbudet får i dag anses vara allmänt accepterat och de skäl som ligger till grund för förbudet är lika starka nu som när förbudet infördes (samma prop. s. 114 och SOU 2017:46 s. 155).

Behovet av att förbjuda eller på annat sätt förhindra spridning av bilder från rättegångar har blivit starkare de senaste åren. När fotograferingsförbudet infördes i rättegångsbalken var förutsättningarna

för såväl fotografering som spridning annorlunda jämfört med i dag. Den fotografering och spridning som då förekom var främst förbehållen journalister och massmedieföretag och gjordes inom ramen för journalistisk verksamhet. Fotograferingen skedde också med kamerautrustning som var lätt att upptäcka. Med dagens teknik som digitalkameror, mobiltelefoner och webbkameror integrerade i datorer och surfplattor är det enkelt för i princip alla som besöker en rättegång att fotografera under rättegången. Genom de senaste årens samhällsutveckling med bruket av internet och sociala medier är det både lättare och finns en större benägenhet hos allmänheten att sprida bilder än vad som tidigare har varit fallet.

Trots förbudet mot att fotografera i rättsalen förekommer det att bilder från rättsalar sprids på internet och läggs ut i sociala medier. Domstolsverket fick i regleringsbrevet för budgetåret 2012 i uppdrag av regeringen att kartlägga hur ordningen i och utanför rättsalarna i landets domstolar upprätthålls. En av de frågor som behandlades var frågan om användningen av mobiltelefoner och annan teknisk utrustning i rättsalarna. Av Domstolsverkets rapport framgår att det förekommer att åhörare och parter med hjälp av denna typ av utrustning fotograferar och spelar in video under pågående förhandlingar och särskilt under förhör med parter och vittnen. Av rapporten framgår också att domstolarna allt oftare rapporterar om att fotografier och videoinspelningar från förhandlingar har observerats på internet. (Domstolsverkets rapport Ordning i domstol, DV-rapport 2012:2 s. 35–36).

Inom ramen för Utredningen om ordning och säkerhet i domstol genomfördes under 2016 en enkätundersökning där aktörer inom rättsväsendet som bl.a. åklagare, domare, advokater och ordningsvakter tillfrågades om spridning av bilder från rättegångar. Drygt en fjärdedel uppgav att det förekommer att bilder eller filmer på parter, vittnen och andra som medverkat i en domstolsförhandling sprids i sociala medier. Åtgärder för att motverka detta hade ett starkt stöd bland de tillfrågande. En klar majoritet ansåg att en möjlighet att ingripa mot spridningen av sådana bilder och filmer skulle minska risken för ordningsstörningar i domstolarna (SOU 2017:46 s. 172).

Spridning av bilder från rättegångar kan utgöra ett intrång i enskildas personliga integritet och få negativa konsekvenser för det allmänna

Det har blivit allt vanligare med trakasserier och hot mot målsägande och vittnen (prop. 2018/19:81 s. 27). Det inträffar också allvarliga händelser i landets domstolar. Sprängdådet i entrén till Malmö tingsrätts lokaler hösten 2014 är exempel på en sådan händelse. Många farliga eller olämpliga föremål hittas också i säkerhetskontrollerna, bl.a. knivar och andra föremål som kan användas för att skada sig själv eller andra (samma prop. s. 69). Detta talar för att det är ett hårdare klimat i samband med rättegångar jämfört med tidigare, vilket ökar behovet av trygghetsskapande åtgärder för de personer som deltar i rättegångar.

Det är av central betydelse för rättskipningen att domstolarna kan genomföra sammanträden under ordnade former och att parter, målsägande och vittnen känner sig trygga när de befinner sig i rättssalen. De ska fritt och sanningsenligt kunna lämna sina berättelser utan att känna sig utsatta för påtryckningar. Detta är viktigt för att säkerställa att domstolarna grundar sina avgöranden på korrekta underlag, men också för att enskildas benägenhet att medverka i rättegångar annars kan minska.

Enskilda har ett berättigat intresse av att kunna delta i rättegångar utan att bilder på dem sprids bland allmänheten. I domstolarna behandlas ofta uppgifter som är utlämnande för enskilda och som rör personliga förhållanden. Det kan upplevas som ett intrång i den personliga integriteten om bilder eller filmer från rättegångar sprids till andra. Spridningen kan till och med innebära ett större intrång än själva fotograferingen, eftersom spridningen av bilden kan ske snabbt, till en stor krets personer och vara svår att få bort efter att den väl har spridits.

Frågan om huruvida spridning av bildupptagningar utgör ett intrång i den personliga integriteten behandlades i samband med frågan om att införa en särskild sekretessregel för rättens videoinspelningar av förhör (prop. 2004/05:131 s. 115). I propositionen uttalas att det på goda grunder kan antas att de allra flesta som kallas till domstol i förhörssyfte skulle anse att en obegränsad möjlighet för andra att ta del av videoupptagningen från deras förhör utgör ett avsevärt intrång i den personliga integriteten. Det uttalas också att många personer sannolikt skulle överväga att inte frivilligt medverka

till ett förhör om upptagningen kan spridas obegränsat. Vidare anges att risken för trakasserier mot förhörspersoner i vissa mål inte heller bör negligeras. Dessutom anges att en risk för obegränsad spridning av bildupptagningen med stor säkerhet skulle inverka negativt på många människors förmåga att avge en spontan och klar berättelse, vilket innebär att bevisvärdet av utsagan äventyras. I propositionen görs sammantaget bedömningen att spridning av bildupptagningar av förhör bör begränsas.

Det som uttalas i propositionen om spridning av rättens bildupptagningar gäller fortfarande. Det bedöms vara minst lika viktigt att förhindra spridning av privatpersoners bildupptagningar som rättens upptagningar. Problematiken med spridning är heller inte begränsad till spridning av upptagningar av förhör, utan är relevant för bilder och filmer på enskilda som tas upp även under andra delar av rättegången.

Om enskildas benägenhet att medverka i rättegångar minskar på grund av risken för spridning kan det få negativ inverkan på det grundläggande samhällsintresset att kunna genomföra rättegångar. Det kan få konsekvenser för den brottsbekämpande verksamheten och i förlängningen leda till att färre brott kan klaras upp och att färre personer kan lagföras. Det handlar alltså om risk för sådana konsekvenser för det allmänna som är av systemhotande karaktär.

Det finns behov av att förhindra spridning av bilder från rättegångar

Det förekommer att bilder från rättegångar läggs ut på internet och i sociala medier. Det gällande regelverket är inte anpassat för nuvarande förhållanden där det är enkelt för i princip vem som helst att fotografera i rättssalen och sprida bilderna. Spridningen av sådana bilder kan utgöra ett intrång i enskildas personliga integritet och riskerar att ha negativ inverkan på det grundläggande samhällsintresset att kunna genomföra rättegångar. Det kan i förlängningen leda till att färre brott klaras upp. Därutöver riskerar den praktiska betydelsen av fotograferingsförbudet att begränsas om det inte finns tillräckliga möjligheter att ingripa mot spridningen av bilderna eller filmerna (SOU 2017:46 s. 173 f.). Sammantaget finns det behov av att förhindra spridning av bilder från rättegångar.

5 Spridning av bilder från rättegångar bör kriminaliseras

Förslag: Spridning av bilder från rättegångar ska vara förbjudet. Förbudet avgränsas till att avse bilder på enskilda. Bestämmelsen placeras i anslutning till fotograferingsförbudet i rättegångsbalken. Den som sprider bilder i strid med förbudet döms till böter eller fängelse i högst sex månader. I ringa fall ska det inte dömas till ansvar. Följdändringar görs i förvaltningsprocesslagen och i ärendelagen.

Skälen för förslaget

Om kriminalisering

Det finns olika sätt för lagstiftaren att lösa uppkomna problem med verksamhet eller beteenden som inte bör tillåtas. Om ett beteende inte är socialt accepterat och anses ha så starka negativa verkningar för samhället att det bör beivras är den allmänt vedertagna metoden att införa en straffbestämmelse, dvs. att kriminalisera beteendet. Kriminalisering som metod för att hindra överträdelser av olika normer i samhället bör användas med försiktighet. Bakom kriminaliseringen ligger ett politiskt ställningstagande att gärningen i fråga är så pass allvarlig att den bör vara straffsanktionerad. Att belägga ett förfarande med straff är generellt sett en drastisk åtgärd, vilken bör föregås av ingående överväganden. Bland annat ska det vara fråga om beteenden som kan föranleda påtaglig skada eller fara. Alternativa sanktioner ska inte stå till buds, skulle inte vara rationella eller skulle kräva oproportionerligt höga kostnader. En straffsanktion ska också

krävas med hänsyn till gärningens allvar. Därutöver ska straffsanktionen kunna utgöra ett effektivt medel för att motverka det icke önskvärda beteendet och rättsväsendet ska ha resurser för att klara av den eventuellt ytterligare belastning som kriminaliseringen innebär. (Se propositionen Ett effektivare brottmålsförfarande [prop. 1994/95:23 s. 52–55]).

Alternativen till en kriminalisering

Ett alternativ till att kriminalisera spridning skulle kunna vara att avvakta utvecklingen av andra aktuella reformer. I propositionen Stärkt ordning och säkerhet i domstol (prop. 2018/19:81 s. 47–52) föreslås att elektronisk utrustning som åhörare har med sig i rättssalen och som kan störa ordningen eller användas för att ta upp bild ska vara avstängd och undanstoppad. Det förslaget tillsammans med förslaget om att skärpa straffskalan för brott mot fotograferingsförbudet kan förväntas medföra att det tas färre bilder under rättegångar och att risken för spridning av sådana bilder därför minskar. En annan reform som relativt nyligen har beslutats är införandet av brottet olaga integritetsintrång, som omfattar bl.a. bilder på någon som befinner sig i en mycket utsatt situation (4 kap. 6 c § brottsbalken). Den bestämmelsen skulle kunna vara tillämplig på vissa integritetskränkande bilder, exempelvis av målsäganden eller ett vittne i vissa rättegångssituationer. Alternativet att avvakta utvecklingen av dessa reformer framstår emellertid som osäkert och inte som tillräckligt för att komma till rätta med problemet att bilder från rättegångar sprids på internet. Dels kommer problemet under alla förhållanden att kvarstå eftersom fotograferingen kan ske i smyg och därmed inte alltid kan upptäckas, dels skulle bestämmelsen om olaga integritetsintrång – om tillämplig – endast träffa vissa särskilt integritetskränkande bilder.

Olika former av pressetiska regler kan förhindra att bilder som har tagits i strid med fotograferingsförbudet publiceras i etablerade medier. Sådana regler träffar dock inte alla medier och löser inte det som bedöms vara det största problemet, dvs. att privatpersoner lägger ut bilder från rättegångar på internet och i sociala medier. För den typen av spridning kan det finnas olika former av användarvillkor för användande av sociala medier som skulle kunna begränsa

spridning, exempelvis om det sker överträdelser av tillämpliga dataskyddsregler. Det skulle dock vara beroende av att bilden läggs ut på plattformar som har sådana användarvillkor och att villkoren efterlevs. Att förlita sig på olika former av pressetiska regler och användarvillkor bedöms därför inte vara tillräckligt för att förhindra spridning av bilder från rättegångar.

Det bedöms heller inte vara tillräckligt att förlita sig på skyddet för personuppgifter som finns i EU:s dataskyddsförordning, bl.a. eftersom fysiska personers behandling av personuppgifter som är ett led i verksamhet av privat natur inte omfattas. Även om vissa fall av spridning av bilder från rättegångar skulle kunna omfattas av dataskyddsbestämmelserna så ger de inte något heltäckande skydd.

Ett annat alternativ för att förhindra spridning skulle kunna vara att införa en särskild möjlighet att förverka antingen föremål som har använts som hjälpmedel vid brott mot fotograferingsförbudet eller bilder som har tagits i strid med förbudet (se t.ex. SOU 2017:46 s. 96–98). Den utrustning som skulle kunna komma ifråga för ett förverkande av hjälpmedel är exempelvis digitalkameror, mobiltelefoner, datorer eller surfplattor. Möjligheten att förverka sådan egendom skulle dock inte förhindra spridning om fotografering trots allt har skett och bilden börjat spridas. Dessutom kan det ifrågasättas om en möjlighet att förverka utrustning är proportionerlig i förhållande till gärningen, särskilt eftersom denna typ av utrustning kan ha ett förhållandevis högt värde. En särskild möjlighet till förverkande av bilder skulle möjligen kunna innebära att det föremål där bilden lagras kan tas i beslag inför ett förverkande redan innan spridningen påbörjas. Det är dock flera omständigheter som gör att det är osäkert om det finns praktiska förutsättningar för att ett sådant förfarande ska vara effektivt. Det kan bl.a. vara svårt att veta var bilden är lagrad och om den går att förverka och ta i beslag på denna plats. Exempelvis kan bilden genom en molntjänst vara lagrad på en extern server. Vidare kan det i många fall vara så att bilden omedelbart delas innan något beslag hinner ske (se mer om svårigheterna med förverkande och beslag i avsnitt 6). Möjligheten till förverkande av egendom eller bilder bedöms alltså inte vara ett tillräckligt effektivt medel för att förhindra spridning.

Inte heller andra åtgärder som exempelvis förbuds föreläggande med vite eller sanktionsavgifter förefaller vara något lämpligt alternativ eftersom det skulle innebära att fotograferingen och spridningen hanteras genom olika typer av förfaranden och sanktioner.

Yttrande- och informationsfriheten ställer särskilda krav

Var och en är enligt 2 kap. 1 § regeringsformen (RF) gentemot det allmänna tillförsäkrad både yttrandefrihet och informationsfrihet. Yttrandefriheten innebär bl.a. frihet att med bild meddela upplysningar och uttrycka åsikter. Informationsfriheten innebär frihet att bl.a. ta del av andras yttranden. En kriminalisering av spridande av bilder från rättegångar innebär en begränsning av dessa friheter. Friheterna är inte absoluta utan får begränsas genom lag (2 kap. 20, 21 och 23 §§ RF). En begränsning får göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle och får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den. En sådan begränsning får inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen. Yttrande- och informationsfriheten skyddas också i artikel 10.1 i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Utövandet av yttrandefriheten får dock inskränkas under vissa närmare angivna förutsättningar (artikel 10.2). Skydd för yttrande- och informationsfriheten finns även i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (artikel 11) och i 1966 års FN-konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (artikel 19).

Av detta följer att yttrande- och informationsfriheten åtnjuter ett starkt skydd, men att rättigheterna under vissa förutsättningar också kan inskränkas. Syftet med att kriminalisera spridning av bilder från rättegångar är både att skydda enskildas personliga integritet och att underlätta möjligheten att klara upp brott. Detta är ändamål som enligt såväl regeringsformen som Europakonventionen kan ligga till grund för att begränsa yttrande- och informationsfriheten. En begränsning av yttrande- och informationsfriheten behöver därutöver vara proportionerlig, dvs. att det behöver göras en avvägning mellan skyddet för dessa rättigheter och behovet av den kriminalisering som begränsar rättigheterna.

En utgångspunkt för proportionalitetsbedömningen är att det finns ett grundläggande allmänintresse av att förhindra spridning av bilder från rättegångar. Risker för att hängas ut på internet med bilder och filmer från rättegångar medför att benägenheten att vittna och att anmäla brott kan minska. Det kan i förlängningen medföra att det blir svårare att klara upp brott. Rättskipningen och den brottsutredande verksamheten är väsentliga intressen för det allmänna som bör väga tungt vid proportionalitetsbedömningen. Som nämns i avsnitt 4 kan det utgöra ett större intrång i den enskildes personliga integritet att bli uthängd i sociala medier med bilder och filmer från rättegångar än själva fotograferingen i rättsalen. Av de skäl som avser den personliga integriteten förefaller det vara lika angeläget med ett förbud mot spridning av bilder från rättegångar som det befintliga fotograferingsförbudet. Ett förbud mot spridning kan också avgränsas så att förbudet inte omfattar handlingar som är motiverade utifrån exempelvis yttrandefrihets- och informationsfrihetshänsyn (se nedan om avgränsningen av förbudet till att avse bilder på enskilda och om undantag från straffansvar vid ringa fall). Genom att avgränsa förbudet tillgodoses kravet på att förbudet inte ska gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till ändamålet. Ett spridningsförbud kan vidare inte anses utgöra ett hot mot den fria åsiktsbildningen. Det är exempelvis möjligt att på andra sätt rapportera från en rättegång eller uttrycka sina åsikter om vad som förekommit.

Sammantaget bedöms ett förbud mot spridning av bilder från rättegångar kunna utgöra en proportionerlig inskränkning av yttrande- och informationsfriheten. Inte heller ovan nämnda internationella instrument eller konventioner kan anses utgöra något hinder mot att kriminalisera spridning.

Förhållandet till tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen

Friheten att yttra sig i vissa medieformer ges ett särskilt starkt skydd i tryckfrihetsförordningen (TF) och i yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). Dessa grundlagar bygger på ett antal grundläggande principer, bl.a. ensamansvar och meddelarskydd.

Ensamansvaret innebär att bara en person är straffrättsligt ansvarig för innehållet, i första hand utgivaren eller författaren. Ingreppanden på grund av innehållet i yttranden i de medier som omfattas av dessa grundlagar får endast göras om tryck- respektive yttrandefrihetsbrott föreligger. Spridning av bilder från rättegångar kan ske genom publicering i tryckt skrift eller i annat medium. Spridning av sådana bilder omfattas inte av brottskatalogen i TF eller YGL (7 kap. 2–20 §§ TF och 5 kap. 1 och 2 §§ YGL). Det är inte aktuellt att göra någon ändring i TF eller YGL för att utvidga det straffbara området. Straffansvar kommer således inte att bli aktuellt för spridning av bilder i de fall spridning sker genom publicering i de grundlagsskyddade medier som omfattas av TF och YGL. Skillnaden mellan straffansvar och strafffrihet blir alltså beroende av om det aktuella mediet omfattas av grundlagsskyddet i TF och YGL eller inte. Sådana konsekvenser är dock i linje med hur grundlagsskyddet i TF och YGL är utformat och utgör inte något hinder mot en särskild straffbestämmelse för de fall som inte omfattas av grundlagsskyddet.

Vad sedan gäller meddelarskyddet i TF och YGL omfattar detta meddelar- och anskaffarfrihet, rätt till anonymitet och efterforskningsförbud och innebär i huvudsak följande. Upphovsmannen till en framställning är inte skyldig att avslöja sin identitet. Detsamma gäller den som t.ex. har lämnat en bild för offentliggörande. Den som tar del i tillkomsten eller spridningen av något som är avsett att ingå i ett grundlagsskyddat medium har tystnadsplikt och får inte röja sina källor. Efterforskningsförbudet innebär att det allmänna inte får efterforska anonyma upphovsmän eller meddelare om det inte finns stöd för detta i TF eller YGL.

Meddelarfriheten innebär en rätt, med de begränsningar som följer av grundlagarna, att lämna uppgifter för att offentliggöra dem i ett grundlagsskyddat medium eller för att lämna dem till någon av de mottagare som är särskilt angivna i TF och YGL (1 kap. 7 § TF och 1 kap. 10 § YGL). Det kan hända att spridande av bilder från rättegångar sker i syfte att få en bild offentliggjord i ett grundlagsskyddat medium, t.ex. genom att skicka bilden till en tidningsredaktion. Denna form av spridning kan då omfattas av meddelarfriheten och därmed vara straffri, om spridningen inte utgör ett meddelarbrott (7 kap. 22 § TF och 5 kap. 4 § YGL). Sådan spridning bedöms dock inte vara något större problem, eftersom pressetiska regler ändå kan begränsa möjligheten att publicera en sådan bild.

Skälen för kriminalisering väger över

Det finns omständigheter som talar för att det är ett hårdare klimat i samband med rättegångar jämfört med vad som tidigare har varit fallet. Detta ökar behovet av trygghetsskapande åtgärder för de som deltar i rättegångar. Lagförslagen i propositionen Stärkt ordning och säkerhet i domstol (prop. 2018/19:81) speglar en skärpt syn på brott mot fotograferingsförbudet, bl.a. genom att straffskalan för brottet föreslås skärpas. Det ligger i linje med den skärpta synen på fotografering att även kunna förhindra spridning av bilder som har tagits upp i strid med förbudet. Det kan förefalla inkonsekvent att fotografering är förbjuden, men inte spridning, särskilt med tanke på att spridningen kan upplevas som värre för den enskilde. De negativa konsekvenser som kan uppstå såväl för enskilda som för det allmänna bedöms vara så pass allvarliga att det finns skäl för att kriminalisera även spridning av bilder från rättegångar. Det saknas tillräckligt effektiva alternativ till kriminalisering för att kunna förhindra spridning. En kriminalisering bedöms också vara förenlig med yttrande- och informationsfriheten och med kraven i TF och YGL. Vidare bedöms en kriminalisering vara ett effektivt medel för att motverka spridning. En kriminalisering bedöms heller inte påverka rättsväsendets resurser i någon sådan mån att det finns skäl för att avstå en kriminalisering (se mer om eventuella kostnadsökningar i avsnitt 8). Sammantaget bedöms det alltså finnas starka skäl för att kriminalisera spridning av bilder från rättegångar.

Det kriminaliserade området bör avgränsas till att avse bilder på enskilda

En grundläggande avgränsning av det straffbara området bör vara att spridningen avser en bild som har tagits upp i strid med fotograferingsförbudet. Om fotograferingen inte omfattas av fotograferingsförbudet bör inte heller spridningen av bilden vara kriminaliserad.

Det är viktigt att en bestämmelse avgränsas så att straffansvar endast aktualiseras för de handlingar som omfattas av det relevanta skyddsintresset. De skyddsintressen som ska värnas vid en kriminalisering av spridning av bilder från rättegångar är dels enskildas personliga integritet, dels det allmännas intresse. Risken för intrång i enskildas personliga integritet kan medföra att benägenheten att

delta i rättegångar minskar. Det kan i sin tur påverka det grundläggande samhällsintresset av att kunna genomföra rättegångar och i förlängningen att klara upp brott. Det bedöms därför vara centralt att förhindra spridning av bilder där enskilda personer syns för att värna såväl enskildas som det allmännas intresse. Vad gäller bilder från rättssalen med annat innehåll, exempelvis bilder på inredning eller konst, är det svårt att hävda att spridning av sådana bilder skulle kunna utgöra ett intrång i enskildas personliga integritet eller få negativa konsekvenser för det allmänna. Att det är förbjudet att fotografera även sådana objekt under en pågående förhandling är en annan sak, eftersom det kan verka störande på ordningen i rättssalen. Det innebär däremot inte att det är motiverat att kriminalisera spridning av bilder med sådant innehåll. Det straffbara området kan därför lämpligen avgränsas till att avse spridning av bilder på enskilda personer.

Ett alternativ skulle kunna vara att låta straffansvaret omfatta endast spridning av bilder som medför kännbar skada för den som bilden rör, dvs. endast särskilt integritetskränkande bilder. En sådan konstruktion förordas av Utredningen om stärkt ordning och säkerhet i domstol (SOU 2017:46 s. 175). Utredningen föreslog att bestämmelsen skulle hanteras inom ramen för det dåvarande lagstiftningsarbetet om skydd för den personliga integriteten, vilket regeringen dock inte gjorde. En bestämmelse i linje med den utredningen föreslog bedöms inte på ett ändamålsenligt sätt ta till vara de skyddsintressen som ligger till grund för den kriminalisering som nu övervägs. En sådan reglering skulle omfatta endast vissa särskilt integritetskränkande bilder, exempelvis förhör med målsägande som berättar om sexuella övergrepp eller om våld i hemmet. Som anges i avsnitt 4 kan det innebära ett intrång i den personliga integriteten om bilder av enskilda som medverkar i rättegångar sprids, även om det inte handlar om de mer kvalificerade formerna av integritetskränkningar som i de nämnda exemplen. Det är därför viktigt att skapa en bestämmelse som omfattar samtliga bilder av enskilda som medverkar i rättegångar och inte endast de bilder som är särskilt integritetskränkande.

Det skulle kunna ifrågasättas om det är motiverat att ha ett lägre krav på integritetsintrång för spridning av bilder från rättegångar jämfört med t.ex. brottet olaga integritetsintrång. En avgörande skillnad mellan de två brotten är dock att spridningsförbudet syftar

till att värna även det allmännas intresse. För att kunna värna detta intresse fullt ut bedöms det – i enlighet med vad som anförs ovan – vara motiverat att inte införa något sådant krav på att endast särskilt integritetskränkande bilder ska omfattas.

Det bedöms alltså vara lämpligast att avgränsa det straffbara området till att avse spridning av bilder på enskilda. Ett krav för straffansvar på att någon enskild person ska synas på bilden är förhållandevis enkelt att förstå och att efterleva. En sådan avgränsning bör därmed uppfylla kravet på att en straffbestämmelse ska ges ett sådant innehåll att det blir möjligt för enskilda att undvika att göra sig skyldig till straffbar gärning (jfr prop. 1994/95:23 s. 54). Inte endast de som medverkar i rättegången utan även åhörare och andra som närvarar i rättssalen bör omfattas. Spridande av bilder på åhörare kan riskera att minska viljan hos enskilda att besöka domstolar och att gå på rättegångar. Liksom deltagare i rättegången bör åhörare ha ett berättigat intresse av att inte få bildupptagningar där de syns spridda på internet och i sociala medier.

Det straffbara området bör som utgångspunkt omfatta även personer som utövar tjänst. Denna personkategori kan omfatta såväl exempelvis rättsens ledamöter och åklagare som sakkunniga och andra som hörs under rättegången. Intresset av att skydda den personliga integriteten är dock inte lika starkt när det gäller denna personkategori eftersom de agerar i sin tjänsteutövning. Jämfört med privatpersoner kan det ställas högre krav på exempelvis rättsens ledamöter och åklagare i fråga om att synas offentligt. Beroende på omständigheterna i det enskilda fallet kan spridning av bilder av denna personkategori vara mindre straffvärd eller inte böra medföra straffansvar alls. Det kan exempelvis handla om en situation där intresset av att avslöja oegentligheter bör anses väga över. Dessa frågor tas lämpligen om hand inom ramen för bedömningen av undantag från straffansvar i ringa fall.

Undantag från straffansvar i ringa fall

Även om det straffbara området begränsas till spridning av bilder på enskilda kan det finnas fall som inte bör medföra straffansvar. Med hänsyn till yttrande- och informationsfriheten bör vissa handlingar

vara tillåtna för att tillgodose kravet på proportionalitet vid inskränkningar i grundläggande fri- och rättigheter enligt regeringsformen och Europakonventionen. Exempelvis bör det inte medföra straffansvar om spridningen är motiverad t.ex. av ett legitimt allmänintresse av att sprida bilden. Det kan vara fråga om spridning där syftet är att avslöja övergrepp eller andra oegentligheter i rättssalen. Det kan även finnas fall av spridning som inte bör medföra straffansvar på grund av att de kan betraktas som mindre allvarliga. Som exempel kan nämnas om endast en begränsad del av en person syns på bilden eller om spridningen har pågått under en oansenlig tid.

Det finns olika tänkbara alternativ för att undanta de ovan nämnda fallen av spridning från straffansvar. Vad gäller fotograferingsförbudet föreslås i propositionen Stärkt ordning och säkerhet i domstol (prop. 2018/19:81) att det inte ska dömas till ansvar i ringa fall. Som exempel på ringa fall anges om någon bryter mot förbudet utan att varken störa sammanträdet eller kränka någons personliga integritet (samma prop. s. 94). Eftersom fotograferingsförbudet och det föreslagna spridningsförbudet har ett nära samband vore det systematiskt och lagtekniskt lämpligt att ha samma konstruktion med undantag vid ringa fall även för spridningsförbudet. Förbudet mot att fotografera och det föreslagna spridningsförbudet har också delvis samma skyddsintressen. Det finns alltså flera skäl som talar för att konstruera det önskade undantaget från straffansvar som ett undantag för ringa fall även för spridningsförbudet.

Det skulle kunna ifrågasättas om ett undantag för ringa fall språkligt sett rymmer samtliga fall som inte bör medföra straffansvar, dvs. både mindre allvarliga fall och fall som är motiverade utifrån t.ex. yttrande- och informationsfrihetshänsyn. I de senare fallen kan det ligga närmare till hands med exempelvis ett försvarlighetsrekvisit. Ringa fall bör emellertid kunna ges något olika innebörd beroende på sammanhanget. För exempelvis förbudet mot att sprida bilder som har betydelse för totalförsvaret i 12 § lagen (2016:319) om skydd för geografisk information tar undantaget för ringa fall främst sikte på om spridningen har varit obetydlig, se propositionen Skydd för geografisk information (prop. 2015/16:63 s. 65). Vad däremot gäller exempelvis brottet uppvigling i 16 kap. 5 § brottsbalken kan yttrandefrihetshänsyn beaktas vid bedömningen av om ringa fall föreligger (jfr prop. 1970:125 med förslag till ändring i tryckfrihetsförordningen, m.m. s. 79). Det bedöms därför i och för

sig vara möjligt att genom en bestämmelse om ringa fall undanta de gärningar som inte bör omfattas av straffansvar i det föreslagna spridningsförbudet.

Ett annat tänkbart alternativ är att införa en kvalificering av spridningsgärningen, exempelvis genom att det införs ett krav på att spridningen ska ha skett otillbörligen. Därigenom begränsas det generella straffbara området för förbudet. Spridning som inte bedöms vara otillbörlig, t.ex. mindre allvarliga fall och spridning som är motiverad, skulle med en sådan konstruktion kunna falla utanför det straffbara området och inte leda till straffansvar. Nackdelen med en sådan lösning är att det blir fråga om olika typer av undantag från straffansvar för fotograferingen och spridningen, i det enda fallet blir det en bedömning av ringa fall och i det andra fallet en bedömning av om spridningen var otillbörlig. Samma problematik uppstår vid andra tänkbara alternativ som att införa ett försvarlighetsrekvisit för spridningen eller ett undantag för fall där det finns giltiga skäl för spridningen.

Sammantaget bedöms det vara mest lämpligt att införa ett undantag från straffansvar genom en möjlighet att inte döma till ansvar i ringa fall. För den närmare innebörden av begreppet ringa fall, se författningskommentaren.

Bilderna ska ha spridits till fler än ett fåtal personer

En särskild fråga är om det ska ställas krav på att spridningen ska ha skett till ett visst antal personer. Det finns i princip två tänkbara alternativ, det första är att bilden ska anses spridd om den är tillgängliggjord för fler än ett fåtal personer (jfr t.ex. brotten olaga integritetsintrång och hets mot folkgrupp, 4 kap. 6 c § och 16 kap. 8 § brottsbalken). Det andra alternativet är att det ska vara tillräckligt att bilden har spridits till en tredje person. Så är t.ex. förtalsbrottet konstruerat, där brottet fullbordas när uppgiften har kommit till tredje mans kännedom (5 kap. 1 § brottsbalken).

Den typ av spridning som bedöms vara det största problemet är om privatpersoner lägger ut bilder från rättegångar på internet och i sociala medier så att andra kan ta del av bilden. Det är med andra ord risken för att exponeras för allmänheten som bedöms utgöra den största risken för att personer ska avhålla sig från att medverka i

rättsprocesser. I de fall där bilder sprids på internet och i sociala medier kan man utgå från att spridningen sker till fler än ett fåtal personer. Det kan ifrågasättas om spridning som har skett endast till en begränsad privat krets utgör ett tillräckligt allvarligt problem för att omfattas av förbudet. De fall av spridning som sker till någon enstaka person som skulle kunna utgöra ett problem, t.ex. i samband med påtryckningar eller hot mot en förhörsperson, kan i de flesta fall antas ske i ett sammanhang där det ändå kan vara aktuellt med ansvar för andra brott, exempelvis olaga hot eller övergrepp i rättsak i 4 kap. 5 § och 17 kap. 10 § brottsbalken.

I annan liknande lagstiftning, exempelvis 9 § i lagen (2016:319) om skydd för geografisk information, olaga integritetsintrång, barnpornografibrott och olaga våldsskildring (4 kap. 6 c § samt 16 kap. 10 a och 10 c §§ brottsbalken) krävs att bilden ska ha gjorts tillgänglig för fler än ett fåtal personer för att anses vara spridd. Det finns inte tillräckliga skäl för att behandla spridning av bilder från rättegångar på annat sätt. Även för det föreslagna spridningsförbudet bör det alltså krävas att bilden ska ha gjorts tillgänglig för fler än ett fåtal för att anses vara spridd.

En annan fråga är om det ska ställas upp krav på att någon faktiskt har tagit del av bilden. Det klandervärda i gärningen är själva spridandet av bilden, eftersom det i sig utgör en risk för intrång i enskildas personliga integritet och benägenheten att delta i rättegångar. Huruvida någon faktiskt har tagit del av bilden vid en viss given tidpunkt är av underordnad betydelse. Det skulle dessutom försvåra tillämpningen av förbudet om det ställdes krav på att det ska påvisas att bilden har kommit någon annan till del. Inte heller exempelvis brottet olaga integritetsintrång ställer upp något krav på att någon faktiskt tagit del av bilden, se propositionen Ett starkt straffrättsligt skydd för den personliga integriteten (prop. 2016/17:222 s. 95).

Straffskalan för spridningsförbudet

Påföljdssystemet bygger på principerna om proportionalitet och ekvivalens, som innebär att svårare brott ska bestraffas strängare än lindrigare brott och att lika svåra brott ska ges lika stränga straff. Straff ska bestämmas utifrån brottets straffvärde. Vid bedömningen

av straffvärdet ska beaktas vilken skada, kränkning eller fara som gärningen innebär.

Eftersom ansvar för spridning av bilder från rättegångar förutsätter att det har skett en otillåten fotografering ligger det nära till hands att ha fotograferingsförbudets straffskala som utgångspunkt vid övervägandena om tillämplig straffskala för spridningsförbudet. I propositionen Stärkt ordning och säkerhet i domstol (prop. 2018/19:81) föreslås att straffskalan för brott mot fotograferingsförbudet ändras från penningböter till böter eller fängelse i högst sex månader. I propositionen anges att normalpåföljden då blir dagsböter och att ändringen skapar utrymme för en mer nyanserad bedömning av straffvärdet som bättre återspeglar brottets allvar (samma prop. s. 45).

Straffvärdet för spridning av bilder från rättegångar kan tänkas variera beroende på vad för bilder det rör sig om och i vilket sammanhang spridningen sker. Vidare har det betydelse i vilken utsträckning, på vilket sätt och i vilka kretsar spridningen har skett och hur länge den har pågått. Spridningen kan innebära både intrång i enskildas personliga integritet och få negativa konsekvenser för det allmänna. Det bör finnas lika stort utrymme för nyanserade bedömningar av straffvärdet för överträdelser av spridningsförbudet som för överträdelser av fotograferingsförbudet. Att endast ha möjlighet att döma till penningböter motsvarar inte allvaret i de gärningar som kan förekomma. I enlighet med vad som anges beträffande fotograferingsförbudet bör normalpåföljden för spridning vara dagsböter. På samma sätt som beträffande fotograferingsförbudet bör det finnas utrymme för att döma till en strängare påföljd än dagsböter. Det bedöms därför vara nödvändigt att ha fängelse i straffskalan för de mest allvarliga fallen.

Eftersom fotograferingen och spridningen har ett nära samband finns det ett egenvärde i att ha överensstämmande straffskalor. De fall av spridning som skulle kunna motivera ett strängare straff kan antas ske i ett sådant sammanhang där det kan bli aktuellt med ansvar för andra brott, exempelvis olaga integritetsintrång, olaga hot eller övergrepp i rättsak. Det finns därför inte tillräckliga skäl för att avvika från det maximistraff som är föreskrivet för brott mot fotograferingsförbudet.

Bestämmelsen om förbud mot att sprida bilder bör placeras i anslutning till fotograferingsförbudet

Ett förbud mot att sprida bilder från rättegångar skulle kunna införas i olika författningar. I och med att det rör kriminalisering är brottsbalken ett tänkbart alternativ. Det bedöms inte vara lämpligt att placera spridningsförbudet i bestämmelsen om olaga integritetsintrång i 4 kap. 6 c § brottsbalken eftersom den bestämmelsen endast har den personliga integriteten som skyddsintresse och endast avser kvalificerade former av integritetskränkningar (jfr förslaget i SOU 2017:46 s. 175). Ett alternativ skulle kunna vara att placera bestämmelsen i 16 kap. eller 17 kap. brottsbalken som rör brott mot allmän ordning respektive allmän säkerhet (se det alternativa förslaget sist i avsnitt 5). Det skulle dock innebära att förbudet mot att fotografera under rättegångar och spridningsförbudet skulle regleras i olika författningar trots att de har ett nära samband.

Alternativet med speciallagstiftning i form av en särskild lag endast för detta förbud bedöms inte vara lämpligt. Det aktuella förbudet rör en för specifik situation för att motivera en egen lag och har dessutom som ovan nämns ett nära samband med det befintliga fotograferingsförbudet.

Det tänkbara alternativ som återstår är att införa spridningsförbudet i anslutning till fotograferingsförbudet i rättegångsbalken. De två förbuden skulle då kunna omfattas av samma straffbestämmelse. Generellt sett bör man vara försiktig med att införa sådana bestämmelser i rättegångsbalken, eftersom balken till största del reglerar det processuella regelverket och inte innehåller straffbestämmelser. Det kan också ifrågasättas om det är lämpligt att införa ett spridningsförbud i rättegångsbalken eftersom gärningen inte har karaktären av en sådan rättegångsförseelse som kännetecknar flera andra förbud i rättegångsbalken. Det finns dock exempel på förbud i rättegångsbalken som inte är att betrakta som en rättegångsförseelse, t.ex. vid brott mot tystnadsplikten om någon röjer något som enligt rättens förordnande inte får uppenbaras (5 kap. 4 § och 9 kap. 6 § rättegångsbalken). Det är alltså inte helt främmande att införa förbud och straffbestämmelser i rättegångsbalken som avser gärningar som begås efter en rättegång. Att införa spridningsförbudet i anslutning till fotograferingsförbudet i rättegångsbalken har flera

fördelar. De två förbuden har ett nära samband till varandra. Spridningsförbudet bör ha samma straffskala som fotograferingsförbudet och båda förbuden bör omfattas av samma straffbestämmelse och samma undantag från straffansvar vid ringa fall. Det är också lättare att få kännedom om spridningsförbudet om det finns i anslutning till fotograferingsförbudet. I propositionen Stärkt ordning och säkerhet i domstol (prop. 2018/19:81 s. 45) föreslås att fotograferingsförbudet inte längre ska vara en rättegångsförseelse, utan ska prövas efter åtal. Detsamma gäller för brott mot tystnadsplikten i 9 kap. 6 § rättegångsbalken. Samma ordning bör gälla för spridningsförbudet. Sammantaget bedöms det alltså vara lämpligt att införa spridningsförbudet i rättegångsbalken.

Frågor om åtalsprövning och målsägande

Vid brott som rör enskildas privatliv kan det med hänsyn till målsäganden vara motiverat att åtal väcks av åklagare endast om målsäganden anger brottet till åtal. Så är exempelvis fallet med vissa av fridskränkingsbrotten som hemfridsbrott och kränkande fotografering, och vissa brott i det fall det inte är fråga om grovt brott, som olaga intrång och olaga integritetsintrång.

Syftet med ett förbud mot spridning av bilder från rättegångar är att värna såväl enskildas personliga integritet som det allmännas intressen. Utgångspunkten är därför att åtal är påkallat från allmän synpunkt och det bör alltså inte införas någon åtalsbegränsning för spridningsförbudet.

Vid bedömningen av vem som kan ha ställning som målsägande vid brott mot spridningsförbudet tillämpas de generella reglerna i 20 kap. 8 § fjärde stycket rättegångsbalken. Enligt den bestämmelsen är målsägande den mot vilket ett brott är begånget eller som därav blivit förnärad eller lidit skada. I det fall en enskild person kan identifieras på en bild som sprids i strid med det föreslagna spridningsförbudet kan det tänkas att den enskilde bedöms ha ställning som målsägande. Det får dock överlämnas till rättstillämpningen att avgöra utifrån omständigheterna i det enskilda fallet.

Följändringar i förvaltningsprocesslagen och ärendelagen

Rättegångsbalkens förbud mot fotografering vid rättens sammanträden är tillämpligt även i allmän förvaltningsdomstol och vid handläggningen av ärenden enligt ärendelagen, se 16 § förvaltningsprocesslagen (1971:291) och 21 § första stycket lagen (1996:242) om domstolsärenden.

Problemet med spridning av bilder bedöms vara störst i allmän domstol och särskilt i brottmål eftersom brottmål i högre grad än andra mål tilldrar sig åhörare och rapporteras om i media. Spridning av bilder från rättens sammanträden kan dock förekomma även i mål i allmän förvaltningsdomstol och ärenden som handläggs enligt ärendelagen. I de fall detta förekommer kan det uppstå lika stor skada för enskilda och det allmänna som vid spridning av bilder från brottmålsrättegångar. Med hänsyn till såväl enskildas som det allmännas intresse bör därför kriminaliseringen av spridning av bilder omfatta även dessa typer av mål och ärenden.

Förvaltningsprocesslagen och ärendelagen hänvisar till fotograferingsförbudet i rättegångsbalken (se ovan nämnda bestämmelser). Eftersom förbudet mot spridning föreslås placeras i samma bestämmelse som fotograferingsförbudet behöver det inte göras någon ändring i dessa lagar för att spridningsförbudet ska bli tillämpligt. När det däremot gäller straffbestämmelserna i förvaltningsprocesslagen och ärendelagen behöver det göras tillägg som förtydligar att bestämmelserna omfattar även brott mot spridningsförbudet (se författningskommentaren).

En självständig straffbestämmelse i brottsbalken – ett alternativt förslag

Ett alternativ till att införa ett förbud mot spridning i rättegångsbalken i anslutning till fotograferingsförbudet är att införa en självständig straffbestämmelse i brottsbalken. En fördel med en sådan konstruktion är att bestämmelsen lättare kan utformas som en vedertagen straffbestämmelse och kan formuleras utifrån vad som är lämpligast för spridningsgärningen, utan att behöva anpassas till det befintliga fotograferingsförbudet.

Kriminaliseringen av spridning syftar bl.a. till att värna det allmännas intresse av att kunna genomföra rättegångar och i förlängningen att klara upp brott. En straffbestämmelse rörande spridning skulle därför kunna passa in i 17 kap. brottsbalken, som rör brott mot allmän verksamhet. Spridningsbrottet har vidare vissa likheter med brottet övergrepp i rättssak i 10 § samma kapitel. I båda fallen rör det sig om gärningar som kan få enskilda att avstå från att medverka i rättegångar och i båda fallen ligger samma skyddsintresse till grund för kriminaliseringen, dvs. det allmännas intresse av att kunna genomföra rättegångar. Det finns visserligen också skillnader mellan brotten. Övergrepp i rättssak avser ett angrepp mot någon som har vidtagit en åtgärd i ett specifikt fall, medan syftet med att kriminalisera spridning främst tar sikte på den generella risken för att personers benägenhet att medverka i rättegångar kan minska. De två brotten bedöms ändå vara av tillräckligt liknande karaktär att en straffbestämmelse rörande spridning skulle kunna införas som en ny 10 a § efter övergrepp i rättssak.

En straffbestämmelse skulle kunna utformas på följande sätt.

Den som sprider bild som med tekniskt hjälpmedel har tagits upp vid rättens sammanträden döms, om någon enskild syns på bilden, för *olaga spridning av bild från rättegång* till böter eller fängelse i högst sex månader. I ringa fall ska det inte dömas till ansvar.

Första stycket gäller inte rättens bildupptagningar.

Med en sådan självständig bestämmelse i brottsbalken skulle spridningsbrottet inte förutsätta att fotograferingen har skett i strid med fotograferingsförbudet. Straffansvaret bör dock inte bli mer omfattande med en självständig bestämmelse. Om fotograferingen var tillåten bör även spridning av bilden som huvudregel vara tillåten.

Straffbestämmelsen skulle alternativt kunna placeras i 16. kap brottsbalken som rör brott mot allmän ordning. I det kapitlet finns förbud mot spridning av bilder avseende bl.a. barnpornografi och olaga våldsskildring i 10 a och 10 c §§. Dessa brott skiljer sig dock från spridning av bilder från rättegångar på så sätt att bedömningen främst tar sikte på en bilds innehåll. Vad gäller spridning av bilder från rättegångar är avsikten att samtliga bilder av enskilda som huvudregel ska omfattas av straffansvar.

I den föreslagna bestämmelsen skulle det även kunna införas ytterligare ett undantag från straffansvar för de fall som bedöms vara

försvarliga. På så sätt skulle de fall som bedöms vara mindre allvarliga kunna omfattas av undantaget för ringa fall medan de övriga fallen – exempelvis de som är motiverade utifrån yttrande- och informationsfrihetshänsyn – skulle kunna omfattas av ett försvarlighetsrekvisit.

När det gäller övriga frågor som exempelvis avgränsning av det straffbara området till bilder på enskilda, krav på spridningens omfattning, straffskala och åtalsbegränsning bedöms det alternativa förslaget med en straffbestämmelse i brottsbalken inte föranleda några andra överväganden än de som görs beträffande förslaget om ett spridningsförbud i rättegångsbalken.

6 Frågor om förverkande och beslag

Bedömning: Det bör för närvarande inte införas någon särskild möjlighet att förverka bilder som har tagits upp i strid med fotograferingsförbudet eller som har spridits i strid med spridningsförbudet.

Skälen för bedömningen

Regleringen om förverkande och beslag

Förverkande är en särskild rättsverkan av brott och kan bl.a. ske genom sakförverkande. Vid sakförverkande förklaras viss egendom förverkad. Det innebär att ägaren eller rättighetsinnehavaren förlorar sin rätt till den aktuella egendomen. Allmänna bestämmelser om förverkande av egendom finns i 36 kap. brottsbalken. I det kapitlet finns bestämmelser som är tillämpliga även på brott inom specialstraffrätten medan andra bestämmelser endast gäller för brott enligt brottsbalken.

En bild som har tagits upp i strid med fotograferingsförbudet får enligt det föreslagna spridningsförbudet inte heller spridas. Ett föremål som på grund av sin särskilda beskaffenhet och omständigheterna i övrigt kan befaras komma till brottslig användning får förverkas (36 kap. 3 § 1 brottsbalken). Det gäller även för brott inom specialstraffrätten. Det är inte uteslutet att en bild från en rättegång skulle kunna förverkas enligt den bestämmelsen, om det kan befaras att den kan komma till brottslig användning genom att spridas i strid med spridningsförbudet. En sådan möjlighet till förverkande är dock

beroende av omständigheterna i det enskilda fallet, dvs. om det kan befaras att bilden kommer att spridas, och kan inte ersätta en generell möjlighet till förverkande.

För det alternativa förslaget i avsnitt 5, där det föreslås att straffbestämmelsen för spridning placeras i brottsbalken, blir brottsbalkens allmänna bestämmelser om förverkande direkt tillämpliga (se t.ex. 36 kap. 2 § andra stycket brottsbalken om förverkande av egendom som frambragts genom brott).

Allmänna bestämmelser om beslag finns i 27 kap. rättegångsbalken. Beslag är ett straffprocessuellt tvångsmedel. Föremål får tas i beslag bl.a. om det kan antas ha betydelse för utredningen om brott (bevisbeslag) eller förverkat på grund av brott (förverkandebeslag), se 27 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken.

Det finns inte tillräckliga skäl för att införa en särskild bestämmelse om förverkande

En särskild möjlighet till förverkande av bilder skulle kunna utgöra ett komplement till det föreslagna förbudet mot spridning. Eftersom fotograferingsförbudet och spridningsförbudet har ett nära samband med delvis samma skyddsintresse ligger det nära till hands att en möjlighet till förverkande i så fall borde omfatta båda förbuden. Det kan till och med finnas större nytta med att kunna ingripa direkt mot fotograferingen och ta en bild i beslag inför ett förverkande jämfört med möjligheten att förverka en bild i ett senare skede efter att den har börjat spridas.

Det finns flera skäl som talar för att införa en särskild möjlighet till förverkande. Möjligheten till förverkande, och därmed också möjligheten att kunna ta bilder i beslag, skulle kunna fungera brottsförebyggande och bidra till en bättre efterlevnad av både fotograferingsförbudet och spridningsförbudet. Systematiskt kan hänvisas till att särskilda regler om förverkande av bilder som inte får tas upp eller spridas finns i exempelvis 32 § skyddslagen (2010:305) och 13 § lagen (2016:319) om skydd för geografisk information.

Ett antal omständigheter försvårar emellertid möjligheten till förverkande av bilder som har tagits i strid med fotograferingsförbudet eller spridits i strid med spridningsförbudet. Förverkande är i grunden en särskild rättsverkan av brott och innebär ett ingrepp i den

enskildes rätt till egendom. Detta talar för att en förverkandemöjlighet bör införas endast om det kan antas få avsedd effekt.

Möjligheten att kopiera och sprida digitalt tagna bilder gör att det knappast finns verkningfulla sätt att hindra spridning genom beslag och förverkande i samband med utredning av brottet, se betänkandet Integritet och straffskydd (SOU 2016:7 s. 289). Man kan utgå från att fotografering under rättegångar i normalfallet sker med hjälp av digital utrustning som en digitalkamera eller en mobiltelefon. Det är vanligt att bilder som tas med en mobiltelefon sparas i olika former av molntjänster, dvs. på externa servrar hos tredje part. I sådana fall kan det vara svårt att förverka bilden. I det fall innehavaren finns i ett land utanför EU saknas i princip möjligheter till förverkande. Även om bilden sparas på digitalkamerans eller mobiltelefonens minneskort är det inte säkert att det skulle vara skäligt att förverka minneskortet och det är oklart om det i stället skulle kunna gå att radera bilden (jfr NJA 2014 s. 14).

Vidare kan det hända att fotograferingen sker utan att det märks, exempelvis om det fotograferas i smyg eller med utrustning som är svår att upptäcka. I sådana fall skulle ett omedelbart beslag för att förhindra spridning ändå inte kunna ske. Även i andra fall där fotograferingen upptäcks kan bilden i många fall hinna spridas innan ett beslag kan genomföras, exempelvis om bilden delas i sociala medier i samband med fotograferingen.

Som anges i avsnitt 5 är det inte aktuellt att införa en möjlighet till förverkande av föremål som har använts som hjälpmedel vid brott som exempelvis kamerautrustning, mobiltelefoner, datorer eller surfplattor.

Det kan konstateras att möjligheten till förverkande riskerar att få begränsad effekt i praktiken. Det kan då ifrågasättas om det är motiverat att införa en ny särskild förverkandebestämmelse.

Det finns därutöver skäl att avvakta vad det skärpta fotograferingsförbudet och det nu föreslagna spridningsförbudet får för effekt innan det införs en ny möjlighet till förverkande.

Frågan om hur reglerna om beslag kan anpassas till modern teknik är föremål för översyn (se Beslagsutredningens betänkande Beslag och husrannsakan – ett regelverk för dagens behov [SOU 2017:100]). Det är också av intresse att skyddslagens bestämmelser om möjlighet till förverkande och beslag och dess förenlighet med anskaffarfriheten och censurförbudet i TF och YGL för närvarande

ses över (dir. 2018:51). Utgången av dessa översyner kan få betydelse för frågan om förverkande och beslag även vad gäller brott mot fotograferingsförbudet och det föreslagna spridningsförbudet.

7 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Förslag: Spridningsförbudet bör träda i kraft så snart som möjligt.

Bedömning: Det behövs inte några särskilda övergångsbestämmelser.

Skälen för förslaget och bedömningen: Lagändringarna bör träda i kraft så snart som möjligt. De skärpningar av fotograferingsförbudet som föreslås i propositionen Stärkt ordning och säkerhet i domstol (prop. 2018/19:81) träder i kraft den 1 juli 2019. Förslagen i den nu aktuella promemorian bygger vidare på förslagen i propositionen. Det är angeläget att förbudet kan börja gälla så snart som möjligt. Första möjliga tidpunkt för ikraftträdande bedöms vara den 1 juli 2020.

Det föreslagna spridningsförbudet innebär en kriminalisering av ett tidigare tillåtet handlade. Sådan ny strafflagstiftning får inte ges retroaktiv verkan. Enligt 2 kap. 10 § regeringsformen får ingen dömas till straff eller annan brottspåföljd för en gärning som inte var belagd med straff när den begicks. Ingen får heller dömas till svårare brottspåföljd för gärningen än den som då var föreskriven. En motsvarande reglering finns i artikel 7 i Europakonventionen. Om annan lag gäller när dom meddelas, ska enligt 5 § lagen (1964:163) om införande av brottsbalken den lagen tillämpas om den leder till frihet från straff eller lindrigare straff. Några särskilda övergångsbestämmelser behövs därför inte för det föreslagna spridningsförbudet.

8 Konsekvenser

Bedömning: Eventuella kostnadsökningar för rättsväsendets myndigheter till följd av förslaget bedöms kunna hanteras inom befintliga ekonomiska ramar.

Spridningsförbudet stärker skyddet för den personliga integriteten hos enskilda. Vidare ger det domstolarna bättre förutsättningar att kunna genomföra rättegångar och förbättrar därmed i förlängningen förutsättningarna för att klara upp brott.

Skälen för bedömningen

Förslaget om att förbjuda spridning av bilder som har tagits upp i strid med fotograferingsförbudet innebär att handlingar som tidigare var tillåtna kriminaliseras. Införandet av ett nytt förbud medför att ytterligare uppgifter läggs på rättsväsendets myndigheter.

Förslaget bedöms kunna medföra en viss ökning av antalet ärenden och mål som kommer in till Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och domstolarna. Eftersom normalpåföljden för överträdelse av spridningsförbudet är dagsböter bedöms förslaget få endast begränsad betydelse för Kriminalvården. Sammantaget kan förslaget leda till vissa kostnadsökningar för rättsväsendets myndigheter. Eventuella kostnadsökningar bedöms dock inte bli mer omfattande än att de kan hanteras inom befintliga ekonomiska ramar.

För enskilda stärks skyddet för den personliga integriteten eftersom risken minskar för att bilder från rättegångar där de medverkar sprids på exempelvis internet och i sociala medier.

Genom att minska risken för att bilder från rättegångar sprids ges bl.a. målsägande, parter och vittnen bättre förutsättningar för att vilja medverka i rättsprocesser och våga lämna uppgifter inför rätten.

Detta är av central betydelse för att säkerställa att domstolarna grundar sina avgöranden på korrekta underlag och för att gärningsmän ska kunna lagföras. Förslaget bedöms därför ge domstolarna bättre förutsättningar att kunna genomföra rättegångar på ett tryggt och rättssäkert sätt och i förlängningen att förutsättningarna för att klara upp brott förbättras.

Ett förbud mot spridning av bilder från rättegångar kan också förväntas ha en positiv inverkan på fotograferingsförbudet. Spridningsförbudet bör innebära att benägenheten att fotografera i rättssalen minskar, eftersom bilderna ändå inte får spridas. Spridningsförbudet bidrar alltså till att ge effekt åt fotograferingsförbudet.

Förslaget bedöms inte få några ekonomiska eller andra konsekvenser för kommuner, landsting eller företag. I förhållande till regeringens jämställdhetspolitiska delmål att mäns våld mot kvinnor ska upphöra kan förslaget få betydelse på så sätt att våldsutsatta personer känner en ökad trygghet när de befinner sig i rättssalen. Det skulle kunna öka tilltron till rättsväsendet och medföra bättre förutsättningar för att fullfölja en anmälan. Förslaget bedöms inte få någon betydelse för möjligheten att nå de integrationspolitiska målen. Förslaget stärker barns rättigheter på så sätt att det minskar risken för att bilder på barn sprids, i de fall de medverkar i en rättegång.

9 Författningskommentar

9.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

5 kap. Om offentlighet och ordning m.m. vid domstol

9 b §

Vid rättens sammanträden är det förbjudet att med tekniskt hjälpmedel ta upp bild i eller in i rättssalen, om inte något annat följer av lag.

Förbudet hindrar inte att domstolen tar upp bild i rättssalen när domstolens överfallslarm har utlösts.

Det är förbjudet att sprida bild som har tagits upp i strid med första stycket, om någon enskild syns på bilden.

Paragrafen innehåller bestämmelser om förbud mot att fotografera vid rättens sammanträde. Övervägandena finns i avsnitt 5.

I tredje stycket, som är nytt, införs ett förbud mot att sprida bilder som har tagits upp i strid med fotograferingsförbudet i första stycket, om någon enskild syns på bilden.

Det krävs att en bild sprids för att bestämmelsen ska bli tillämplig. Med spridning avses att bilden görs tillgänglig för andra. Att enbart inneha bilden omfattas inte av förbudet. Det krävs också att bilden görs tillgänglig för fler än ett fåtal personer. Det krävs däremot inte att dessa personer faktiskt har tagit del av bilden. Bestämmelsen är teknikneutral. Det innebär att spridning kan ske såväl genom internet eller annan elektronisk kommunikation som genom papperskopior eller andra fysiska exemplar.

Med bild avses samtliga former av bilder som kan tillkomma i strid med fotograferingsförbudet, se propositionen Stärkt ordning och säkerhet i domstol (prop. 2018/19:81 s. 86). Det kan vara fråga

om såväl en eller flera stillbilder som rörliga bilder i olika former, oavsett vilken teknik som används. Både analoga och digitala bilder omfattas. I vilket format bilden finns tillgänglig eller på vilket sätt den finns sparad saknar betydelse.

Spridningen ska avse bild av någon enskild person. Det krävs inte att det går att identifiera vem den enskilde är. Med enskild avses samtliga personer i rättssalen oavsett roll, dvs. såväl deltagare i rättegången som vakter, åhörare och andra närvarande. Om endast en begränsad del av någon enskild person syns på bilden får det avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet om kravet på att bilden ska avse någon enskild är uppfyllt. Sådana fall kan också tänkas omfattas av undantaget för ringa fall i 9 kap. 5 a § rättegångsbalken.

9 kap. Om straff, vite och hämtning

5 a §

Den som tar upp *eller sprider* bild i strid med 5 kap. 9 b § döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Första stycket ska tillämpas också i fråga om en sådan sidosal som avses i 5 kap. 12 eller 13 §.

I ringa fall ska det inte dömas till ansvar.

Paragrafen innehåller bestämmelser om straff för brott mot fotograferingsförbudet. Övervägandena finns i avsnitt 5.

I *första stycket* görs ett tillägg som innebär att även brott mot spridningsförbudet i 5 kap. 9 b § tredje stycket omfattas av straffbestämmelsen.

Bestämmelsen i *tredje stycket* om att det inte ska dömas till ansvar i ringa fall är tillämplig även på spridningsförbudet. Undantaget för ringa fall omfattar både mindre allvarliga fall av spridning och fall där spridningen kan vara motiverad och inte bör leda till ansvar. Mindre allvarliga fall av spridning kan exempelvis vara om endast en del av en enskild person syns på bilden, eller om spridningen har pågått under en mycket kort tid. De fall där spridningen kan vara motiverad kan exempelvis vara om det finns yttrande- eller informationsfrihetsskäl som ligger till grund för spridningen. Det kan finnas ett legitimt allmänintresse av att sprida en viss bild, t.ex. för att avslöja övergrepp eller andra oegentligheter. Även en enskilds samtycke till

att bilden sprids kan vara av betydelse (jfr 24 kap. 7 § brottsbalken). Prövningen av ringa fall ska göras utifrån en helhetsbedömning av omständigheterna i det enskilda fallet. Bildens innehåll, syftet med spridningen och i vilket sammanhang spridningen sker kan vara av betydelse vid bedömningen.

I subjektivt hänseende krävs uppsåt för samtliga brottsrekvisit (jfr 1 kap. 2 § brottsbalken).

Fotograferingen och spridningen kan utgöra separata gärningar som begås vid olika tidpunkter, t.ex. om spridningen sker efter rättegången. I en sådan situation handlar det om överträdelser av olika förbud och om olika gärningar som inte behöver utgöra ett och samma händelseförlopp. Det kan också vara fråga om att värna delvis olika skyddsintressen, exempelvis kan fotograferingen under rättegången vara ordningsstörande, vilket inte är fallet med spridningen. Det finns därmed utrymme för att döma både för fotograferingsbrottet och spridningsbrottet i konkurrens.

Vid exempelvis direktsändning från en rättegång kan det däremot vara fråga om en och samma gärning som faller under båda förbudens tillämpningsområde. Även skyddsintresset i form av skyddet för enskildas personliga integritet kan sammanfalla. I ett sådant fall bör det dömas endast för fotograferingsbrottet.

En gärning som utgör brott mot spridningsförbudet kan även utgöra olaga integritetsintrång i 4 kap. 6 c § brottsbalken. Olaga integritetsintrång har endast den personliga integriteten som skyddsintresse medan spridningsförbudet avser att skydda såväl enskildas som det allmännas intressen. Det bör därför kunna dömas för båda brotten i konkurrens.

Konkurrensfrågorna får dock ytterst bli en uppgift för rättstillämpningen och får lösas i enlighet med sedvanliga straffrättsliga principer för konkurrens.

Spridningsbrottet är inte straffbart som tryck- eller yttrandefrihetsbrott.

9.2 Förslaget till lag om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291)

38 a §

Den som tar upp *eller sprider* bild i strid med 16 § jämfört med 5 kap. 9 b § rättegångsbalken döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Första stycket ska tillämpas också i fråga om en sidosal som används i enlighet med vad som föreskrivs i 16 § och 5 kap. 12 eller 13 § rättegångsbalken.

I ringa fall ska det inte dömas till ansvar.

Paragrafen innehåller bestämmelser om straff för brott mot fotograferingsförbudet. Övervägandena finns i avsnitt 5.

Tillägget i *första stycket* innebär att straffbestämmelsen även omfattar brott mot spridningsförbudet (se 16 § jämfört med 5 kap. 9 b § rättegångsbalken). Straffbestämmelsen kommenteras i kommentaren till 9 kap. 5 a § rättegångsbalken.

9.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1996:242) om domstolsärenden

43 §

I fråga om straff för en förseelse under förfarandet, för brott mot *förbuden* att ta upp *och sprida* bild och för brott mot tystnadsplikt som ålagts av domstolen tillämpas 9 kap. 5–6 §§ rättegångsbalken.

I fråga om vite och hämtning tillämpas 9 kap. 7–10 §§ rättegångsbalken.

Domstolen ska självmant ta upp frågor om ansvar för rättegångsförseelse och om utdömande av vite som förelagts med stöd av denna lag.

Paragrafen innehåller bestämmelser om straffansvar för förseelser under förfarandet och för andra brott som regleras i rättegångsbalken. Övervägandena finns i avsnitt 5.

Tillägget i *första stycket* innebär att straffbestämmelsen även omfattar brott mot spridningsförbudet (se 21 § första stycket). Straffbestämmelsen kommenteras i kommentaren till 9 kap. 5 a § rättegångsbalken.

Departementsserien 2019

Kronologisk förteckning

1. Straffrättsliga åtgärder mot tillgreppsbrott och vissa andra brott. Ju.
2. Höjda åldersgränser i pensionssystemet och i andra trygghetssystem. S.
3. Tydligare regler vid konsumentavtal. Ju.
4. Förslag till en nationell institution för mänskliga rättigheter i Sverige. Ku.
5. Passdatalag – en ny lag som kompletterar EU:s dataskyddsförordning. Ju.
6. Lägre kapitalkrav för privata aktiebolag. Ju.
7. Ny modell för statsbidrag till vissa ideella organisationer inom brottsofferområdet. A.
8. Värnkraft. Inriktningen av säkerhetspolitiken och utformningen av det militära försvaret 2021–2025. Fö.
9. En effektivare handläggning av ärende om överförande av straffverkställighet. Ju.
10. Ett förbud mot spridning av bilder från rättegångar. Ju.

Departementsserien 2019

Systematisk förteckning

Arbetsmarknadsdepartementet

Ny modell för statsbidrag till vissa ideella organisationer inom brottsofferområdet. [7]

Försvarsdepartementet

Värnkraft. Inriktningen av säkerhetspolitiken och utformningen av det militära försvaret 2021–2025. [8]

Justitiedepartementet

Straffrättsliga åtgärder mot tillgreppsbrott och vissa andra brott. [1]

Tydligare regler vid konsumentavtal. [3]

Passdatalag

– en ny lag som kompletterar EU:s dataskyddsförordning. [5]

Lägre kapitalkrav för privata aktiebolag. [6]

En effektivare handläggning av ärende om överförande av straffverkställighet. [9]

Ett förbud mot spridning av bilder från rättegångar. [10]

Kulturdepartementet

Förslag till en nationell institution för mänskliga rättigheter i Sverige. [4]

Socialdepartementet

Höjda åldersgränser i pensionssystemet och i andra trygghetssystem. [2]

En departementspromemoria arbetas fram inom Regeringskansliet. Den publiceras i departementsserien, förkortad Ds.

NORSTEDTS
JURIDIK

IIIKARNOV GROUP

106 47 Stockholm Tel 08-598 19190 kundservice@nj.se www.nj.se

ISBN 978-91-38-24941-3 ISSN 0284-6012